

De pabotoets geschiedenis haal je zo

Jan de Bas

De pabotoets geschiedenis haal je zo

De pabotoets geschiedenis haal je zo

Jan de Bas

uitgeverij | **C**
coutinho

bussum 2024

© 2010/2016 Uitgeverij Coutinho b.v.

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor de readerregeling kan men zich wenden tot Stichting UvO (Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, www.stichting-uvo.nl). Voor het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal in knipselkranten dient men contact op te nemen met Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, www.stichting-pro.nl).

Eerste druk 2010

Tweede, herziene druk 2016, tweede oplage 2024

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Omslag: Crisja Ran, Haarlem

Cartoon omslag: Tom Janssen, Amsterdam

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN 978 90 469 0504 3

NUR 688

Voorwoord

Het behalen van de pabotoelatingstoets geschiedenis is een hele prestatie. Je moet genoeg weten van de Romeinen in Nederland, Karel de Grote, Willem van Oranje, de Nederlandse Opstand, de Gouden Eeuw, de Eerste en de Tweede Wereldoorlog, de verzuiling, Willem Drees en nog veel meer historische feiten, personen, objecten en gebeurtenissen. Met *De pabotoets geschiedenis haal je zo* kun je je kennis van de Nederlandse geschiedenis oefenen. En dat helpt je een voldoende te halen voor de geschiedenistoets!

Ik heb dit boek niet in mijn eentje geschreven, al ben ik uiteraard eindverantwoordelijk voor de inhoud ervan. Ik bedank als meelezers de geschiedenisdocenten Maria Boersen (Hogeschool Inholland), Frank Brinkman (Hogeschool Saxion), Marten Douma (Hogeschool Inholland), Aran Jeurissen (ROC Nijmegen), Jos de Klerk (Thomas More Hogeschool), Marjolein Oud (Thomas More Hogeschool), Ernestine Oudenalder, Ton van der Schans (Hogeschool Driestar Educatief), Sjef Schiermann (Hogeschool De Kempel), Annemiek Schrader (Hogeschool De Kempel) en Henk van der Zeer (ROC Friese Poort). Mijn dank gaat ook uit naar mijn moeder Janny de Bas-Erkelens, neerlandicus Arie Bijl en Jolanda Soeting van Teelen Kennismanagement. Een deel van de vragen is getest door studenten van de Inhollandpabo te Dordrecht. Hun kritische reflecties leverden soms mooie gesprekken op en bevestigden wat de historicus Pieter Geyl ooit stelde: 'Geschiedenis is een discussie zonder einde.'

Jan de Bas
januari 2016

De pabotoets haal je zo-serie

De pabotoets geschiedenis haal je zo vormt een serie met *De pabotoets aardrijkskunde haal je zo* (Jan de Bas) en *De pabotoets Natuur & Techniek haal je zo* (Hans van der Grind). Dit drietal boeken bereidt je gedegen voor op de pabotoelatingstoetsen voor deze vakgebieden.

ISBN: 978 90 469 0482 4

ISBN: 978 90 469 0773 3

ISBN: 978 90 469 0504 3

Inhoud

Inleiding	9
------------------	---

Perioden

1	De tijd van jagers en boeren	tot 3000 v.C.	15
2	De tijd van Grieken en Romeinen	3000 v.C.-500 n.C.	19
3	De tijd van monniken en ridders	500-1000	24
4	De tijd van steden en staten	1000-1500	29
5	De tijd van ontdekkers en hervormers	1500-1600	34
6	De tijd van regenten en vorsten	1600-1700	39
7	De tijd van pruiken en revoluties	1700-1800	45
8	De tijd van burgers en stoommachines	1800-1900	50
9	De tijd van wereldoorlogen	1900-1950	55
10	De tijd van televisie en computer	1950-heden	60

Toetsen

Toets 1	69
Toets 2	88
Toets 3	107
Toets 4	124
Toets 5	142

Antwoorden perioden	161
---------------------	-----

Antwoorden toetsen	168
--------------------	-----

Antwoorduitwerkingen perioden	181
-------------------------------	-----

Antwoorduitwerkingen toetsen	189
------------------------------	-----

Normeringsschema toetsen	194
--------------------------	-----

Literatuur	195
------------	-----

Illustratieverantwoording	197
---------------------------	-----

Over de auteur	200
----------------	-----

Inleiding

Wanneer kwamen de Romeinen naar ons land? Waarmee begon de Nederlandse Opstand? Waarom was Nederland in de Eerste Wereldoorlog neutraal? Wie was Willem Drees? Wat is ontzuiling? Dit zijn geschiedenisvragen die pabostudenten moeten kunnen beantwoorden. Om aan de pabo te kunnen studeren, dien je over voldoende beginkennis te beschikken. Daarom wordt de toelatingstoets afgenomen: zestig meerkeuzevragen die achter de computer beantwoord worden. Op de meeste pabo's volgt later nog een kennisbasistoets voor geschiedenis waarin de stof van de toelatingstoets nogmaals aan de orde komt, maar dan op een wat hoger niveau. Om je op de toetsen voor te bereiden, kun je geschiedenisboeken bestuderen. Het verdient echter aanbeveling om je ook te trainen in het maken van de toets zelf.

De 420 vragen in dit boek zijn daarvoor bijzonder geschikt. Om te beginnen worden aan de hand van steeds twaalf vragen de tien perioden behandeld waarin de geschiedenis van Nederland in het Nederlandse onderwijs wordt opgedeeld:

1	De tijd van jagers en boeren	tot 3000 v.C.
2	De tijd van Grieken en Romeinen	3000 v.C.-500 n.C.
3	De tijd van monniken en ridders	500-1000
4	De tijd van steden en staten	1000-1500
5	De tijd van ontdekkers en hervormers	1500-1600
6	De tijd van regenten en vorsten	1600-1700
7	De tijd van pruiken en revoluties	1700-1800
8	De tijd van burgers en stoommachines	1800-1900
9	De tijd van wereldoorlogen	1900-1950
10	De tijd van televisie en computer	1950-heden

Wanneer je deze vragen afdoende kan beantwoorden, bezit je een goede basis om met succes op de basisschool te werken aan het behalen van de kerndoelen die horen bij het leergebied 'oriëntatie op jezelf en de wereld' voor het primair onderwijs. Bij deze kerndoelen gaat het er onder andere om dat kinderen aanduidingen van tijd en tijdsindeling leren hanteren en leren omgaan met eenvoudige bronnen (kerndoel 51). Tevens moeten ze weten wat de kenmerkende aspecten van de eerder genoemde tijdvakken zijn (kerndoel 52). Ten slotte moeten ze kunnen aangeven wat belangrijke historische personen en gebeurtenissen uit de

De pabotoets geschiedenis haal je zo

Nederlandse geschiedenis zijn en moeten ze deze voorbeeldmatig kunnen verbinden met de wereldgeschiedenis (kerndoel 53).

De vragen hebben betrekking op historische feiten, personen, objecten en gebeurtenissen (de vakinhoud) en de plaats van deze historische gegevens in de tijd en de relatie die tussen deze gegevens en historische bronnen bestaat. Verschillende vragen die bij de tijdvakken 2 tot en met 10 worden gesteld, kunnen ook betrekking hebben op een voorgaande periode.

Na de vragen per periode volgen vijf toetsen waarin de perioden door elkaar worden bevroegd. Elke toets bestaat uit zestig vragen, die als volgt over de besproken perioden zijn verdeeld:

Kenniss	Vaardigheid		Totaal
	Beschrijven	Toepassen	
Tijdvak 1	3	2	5
Tijdvak 2	3	2	5
Tijdvak 3	3	2	5
Tijdvak 4	3	2	5
Tijdvak 5	4	3	7
Tijdvak 6	4	3	7
Tijdvak 7	3	2	5
Tijdvak 8	4	3	7
Tijdvak 9	4	3	7
Tijdvak 10	4	3	7
Totaal	35	25	60

Toetsmatrijs toelatingstoets

In de matrijs, die ook wordt gebruikt bij de pabotoets zelf, wordt een onderscheid gemaakt tussen beschrijvende vragen en toepassingsvragen. Bij de eerste soort vragen gaat het om basale kennis. Hierbij kan gedacht worden aan het herkennen van definities of het reproduceren van kenmerken van een verschijnsel. Het beantwoorden van de toepassingsvragen vergt vooral historisch inzicht. De eerste algemene toets is voor een deel samengesteld uit vragen uit de toetsen bij de tien perioden. Zo kun je nagaan of je de stof uit deze vragen herkent. De vier overige toetsen bestaan uit niet eerder gestelde vragen.

Dit boek helpt je bij de voorbereiding op de geschiedenistoelatingstoets voor de Pabo, samengesteld door het Cito. Om de meerkeuzevragen in dit boek en bij de

Cito-toets te beantwoorden, kun je gebruikmaken van twee eenvoudige trucs. De eerste truc is: formuleer zelf een antwoord. Zo maak je van een meerkeuzevraag een open vraag, waarna je bepaalt welk van de gegeven antwoorden het best met je eigen antwoord matcht. De tweede truc is: kijk goed naar de samenstelling van de antwoordmogelijkheden. Hiervan is er vrijwel altijd één helemaal fout. Deze afleider is vaak goed herkenbaar. Een van de andere antwoordmogelijkheden blijkt na aandachtig lezen meestal ook fout en zo blijven er slechts twee antwoorden over die juist kunnen zijn.

Achter in het boek is een antwoordmodel opgenomen waarin ook wordt aangegeven op welke periode en op welk onderwerp de vraag betrekking heeft. Bij de perioden worden twintig antwoorden nader verklaard en bij de toetsen nog eens vijftien. Tevens wordt – indien van toepassing – bij het antwoord verwezen naar het bijbehorende leerdoel, zoals opgenomen in de *Handreiking geschiedenis. Toelichting bij de bijzondere nadere vooropleidingseisen pabo*. Deze handreiking is opgesteld door SLO, nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. Je kan zo nagaan welke leerdoelen je hebt behaald. Het normeringsschema achter in het boek hoort bij de toetsen en maakt duidelijk welk cijfer wordt toegekend bij welk aantal juist beantwoorde vragen. Om een voldoende te halen, moet je minimaal 36 vragen juist beantwoorden. Ten slotte zijn een literatuurlijst en een illustratieverantwoording opgenomen.

Bij het samenstellen van dit boek heb ik nadrukkelijk gebruikgemaakt van de hiervoor genoemde handreiking van SLO. Ook op de pabo's gebruikte geschiedemethoden heb ik frequent geraadpleegd.

Ten slotte een aforisme dat ik zelf schreef. Het relateert de betekenis van toetsen bij geschiedenis en maakt duidelijk hoe handig het is om historische feiten paraat te hebben: 'De geschiedenis kun je niet uit je hoofd leren, maar je kunt wel van het verleden leren dat je goed je hoofd erbij moet houden' (De Bas, 2011, p. 14).

Perioden

De tijd van jagers en boeren (tot 3000 v.C.)

1

Leerdoelen

- 1.1 Je kunt uitleggen waarom jager-verzamelaars nomaden waren.
- 1.2 Je kunt veranderingen toelichten die het gevolg waren van de agrarische revolutie.

Onderwerpen en begrippen

- jagers
- verzamelaars
- grotschilderingen
- goden
- hiernamaals
- kleitablet
- vuursteen
- toendraklimaat
- steentijd
- prehistorie
- rendierjagers
- jacht op mammoeten
- nomaden
- rendier
- bosjager
- ritueel
- kamp
- boeren
- dorp
- boerderij
- akkerbouw
- aardewerk
- hunebedbouwers (trechterbeker-cultuur) in Drenthe
- bandkeramiekers in Limburg
- Kelten
- bronstijd
- ijzertijd

Jaartallen

- 250.000 v.C. jager-verzamelaars laten sporen na bij Maastricht
- 14000-8500 v.C. rendierjagers
- 8000 v.C. einde laatste ijstijd
- 8500-5000 v.C. bosjagers
- 5300-4900 v.C. eerste boeren in de Lage Landen (bandkeramiekers)
- 3400-2500 v.C. hunebedbouwers
- 2100 v.C. einde steentijd (in de Lage Landen)

PERIODEN

2100-1700 v.C.	gebruik brons (in de Lage Landen)
700-50 v.C.	gebruik ijzer (in de Lage Landen)
50 v.C.	Romeinen veroveren Gallië

Canonvenster

- Hunebedbouwers, eerste landbouwers

Oefenvragen

1 Uit welke periode is deze grotschildering afkomstig?

- A de bronstijd
- B het krijt
- C de steentijd
- D de ijzertijd

2 Welk volk woonachtig in de Lage Landen is hier afgebeeld?

- A Batavieren
- B hunebedbouwers
- C Kelten
- D Vikingen

3 Waarvoor werd dit voorwerp gebruikt?

- A het begrenzen van een erf
- B het maken van een vuur
- C het repareren van een huis
- D het voorspellen van de toekomst

4 Wat is het verschil tussen jagers en boeren?

- A Boeren aten geen dieren, jagers wel.
- B Boeren hadden een vaste(re) woon- en verblijfplaats en jagers niet.
- C Boeren waren afhankelijker van de natuur dan jagers.
- D Boeren vestigden zich in tegenstelling tot jagers in dorpen.

5 In welke tijd leefde de jongen uit deze tekst?

De vijftienjarige jongen slijpt met een harde steen de ijzeren punt van een speer. Hij controleert daarna of de punt goed vastzit. Hij heeft al veel ervaring met dit werk.

- A de bronstijd
- B het krijt
- C de steentijd
- D de ijzertijd

6 Welk volk vestigde zich als eerste landbouwers in het gebied dat gevormd wordt door het huidige Nederland?

- A bandkeramiekers
- B Franken
- C hunebedbouwers
- D Romeinen

7 Hoe worden wetenschappers genoemd die gespecialiseerd zijn in de bestudering van de prehistorie?

- A antropologen
- B archeologen
- C historici
- D sociaal geografen

- 8 Waarvoor werden hunebedden in de prehistorie gebruikt?
- A om doden in te begraven
 - B om goden tijdens een viering te vereren
 - C om bij recht te spreken
 - D om speciale jaarfeesten bij te houden
- 9 Van welk type volk zijn de Kelten een voorbeeld?
- A boeren
 - B verzamelaars
 - C jagers
 - D handelaren
- 10 Waardoor verschillen de mensen uit de prehistorie van de middeleeuwen?
- A Ze hadden geen kennis van de leer van de Rooms-Katholieke Kerk.
 - B Ze waren slecht in lezen en schrijven.
 - C Ze werden zeer vaak bedreigd door ziektes en geweld.
 - D Ze woonden nooit op een vaste plek.
- 11 Welk van deze volken is het op een na oudste?
- A bandkeramiekers
 - B bosjagers
 - C Kelten
 - D rendierjagers
- 12 Met welke historische gebeurtenis eindigde de prehistorie in het gebied dat we nu Nederland noemen?
- A de bouw van het eerste hunebed
 - B de komst van de Romeinen
 - C de Keltische renaissance
 - D de overgang van brons- naar ijzertijd

De tijd van Grieken en Romeinen

(3000 v.C.-500 n.C.)

2

Leerdoelen

- 2.1 Je kunt de Grieks-Romeinse cultuur herkennen en beschrijven.
- 2.2 Je kunt voorbeelden van de invloed van de Grieks-Romeinse cultuur op de Germaanse cultuur herkennen en beschrijven.
- 2.3 Je kunt de ontwikkeling van het christendom in het Romeinse Rijk beschrijven.

Onderwerpen en begrippen

- Grieken
- democratie
- stadstaten
- filosofie
- Olympische Spelen
- Griekse klassieke kunst
- tempels
- Germanen
- agrarische samenleving
- goden (polytheïsme)
- Friezen
- Bataven
- stammen
- Romeinen
- agrarisch-stedelijke samenleving
- romanisering
- Julius Caesar
- Romeinse stad
- villa
- thermen
- aquaduct
- arena
- slavernij
- architectuur
- mozaïeken
- soldaten
- limes (grens met wachttorens)
- Jezus Christus
- christendom (monotheïsme)
- vervolgingen
- christelijke kunst
- Constantijn de Grote
- kerstening
- volksverhuizingen

Jaartallen

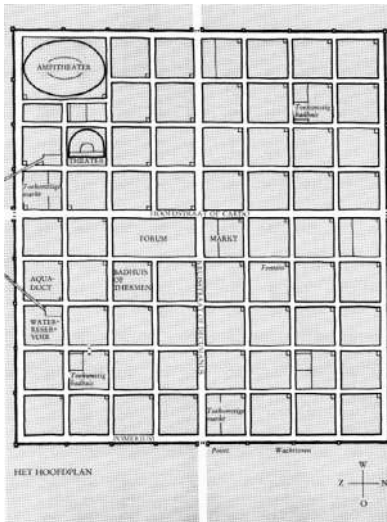
776 v.C.	eerste Olympische Spelen
800-300 v.C.	Griekse cultuur
500 v.C.-476 n.C.	Romeinse Rijk
58 v.C.	Romeinen komen naar de Lage Landen
47 v.C.	de Rijn wordt rijksgrens
27 v.C.	Augustus wordt de eerste Romeinse keizer
1 n.C.	geboorte van Jezus Christus; begin van de westerse jaartelling
69-70	Bataafse opstand
313	Constantijn de Grote geeft christenen in het Romeinse Rijk godsdienstvrijheid
380	christendom in het Romeinse Rijk enig toegestane godsdienst
400	Romeinen verlaten de Lage Landen
476	einde West-Romeinse Rijk
400-500	grote volksverhuizingen
1453	einde Oost-Romeinse Rijk

Canonvenster

- Romeinse limes, op de grens van de Romeinse wereld

Oefenvragen

- 1 **Wat is een overeenkomst tussen de Olympische Spelen van de oude Grieken en de moderne Olympische Spelen?**
 - A Ze bestonden uit winter- en zomerspelen.
 - B Ze waren voor volwassenen en kinderen.
 - C Ze werden één keer in de vier jaar georganiseerd.
 - D Ze werden op één plaats gehouden.
- 2 **Welke groep bezat in het Romeinse Rijk de meeste macht?**
 - A filosofen
 - B geestelijken
 - C kooplieden
 - D militairen

3 Waarvan is deze afbeelding een plattegrond?

- A een Romeins badhuis
- B een Romeinse limes
- C een Romeinse stad
- D een Romeinse villa

4 In Utrecht is de grens van het Romeinse Rijk gemarkeerd met een gedenksteen. Dankzij welke bronnen weten historici waar de grens van het Romeinse Rijk liep?

- A op kaarten aangegeven limes
- B de loop van de rivieren uit die tijd
- C de overblijfselen van aquaducten
- D de restanten van theaters en amfitheaters

5 Waar vestigden de Romeinen een nederzetting? Op de plaats van het huidige ...

- A Nijmegen en Amsterdam
- B Voorburg en Heerlen
- C Maastricht en Zwolle
- D Kampen en Lelystad

6 Wat moet worden ingevuld bij X en Y in deze tekst?

Meester Arjan van groep 8 vertelt: 'De Romeinen leefden enkele eeuwen in ons land. Hun invloed is nog altijd merkbaar aan X en Y. De Romeinen waren een praktisch volk. Veel dingen die de Romeinen deden of bezaten, moesten in het dagelijks leven goed en geregeld te gebruiken zijn.'

PERIODEN

X

- A het invoeren van het ambt van de paus
- B het gebruik van muntgeld
- C de invoering van de dienstplicht
- D de uitvinding van het wiel

Y

- het bestaan van de telescoop
- het vervaardigen van glas
- het bouwen van tempels
- het toepassen van vuur

7 Welke historische gebeurtenis in de eerste helft van de vierde eeuw had grote gevolgen voor de geschiedenis van Europa?

- A Het Romeinse Rijk werd een republiek.
- B De slavernij werd afgeschaft.
- C Christenen kregen godsdienstvrijheid.
- D Rome werd door keizer Nero in brand gestoken.

8 Welke stelling(en) is/zijn juist?

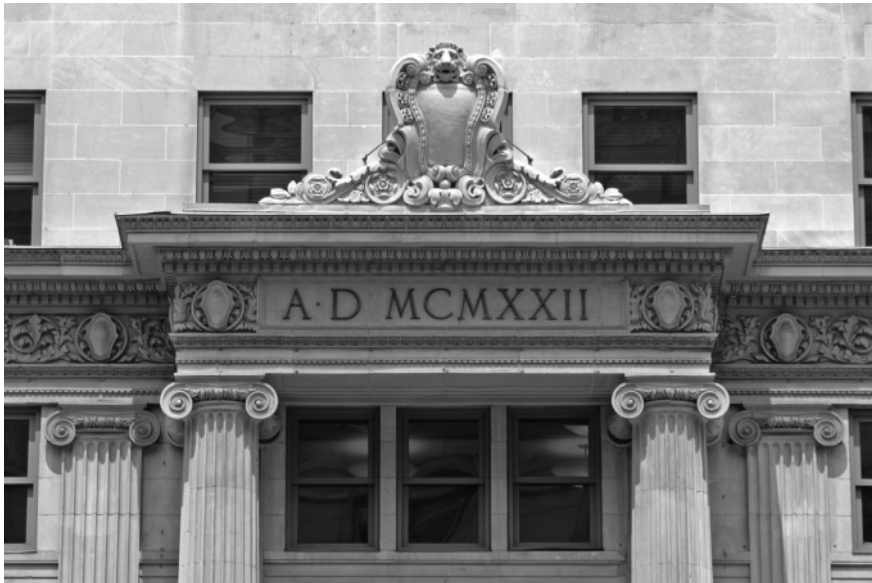
- I De Romeinen kenden verschillende politieke of staatkundige modellen. Er was een tijd dat de Romeinen inwoners waren van een republiek en ze kenden tijden dat ze woonden in een keizerrijk.
- II Het Romeinse Rijk hield in West- en Midden-Europa meer dan vier eeuwen stand.

- A alleen stelling I is juist
- B alleen stelling II is juist
- C stelling I en II zijn juist
- D stelling I en II zijn onjuist

9 De Romeinse keizers lieten bogen bouwen ...

- A ... om hun militaire overwinningen te herdenken.
 - B ... om de openbare ruimte mooier te maken.
 - C ... om hun politieke opvattingen te verspreiden.
 - D ... om te getuigen van hun geloof in Christus.
- 10 Wat was een oorzaak van de val van het West-Romeinse Rijk in 476?
- A het afschaffen van de Romeinse vrede (pax Romana)
 - B de geleidelijke afschaffing van de slavernij
 - C het afzetten van de laatste Romeinse keizer
 - D de toenemende macht van de christenen
- 11 Romeinse cijfers werden door de Romeinen verspreid en bleven ook na de val van het Romeinse Rijk nog lang in gebruik. Dit is een voorbeeld van:

- A kerstening
 - B ontmythologisering
 - C romanisering
 - D secularisatie
- 12 Welke onderwerpen horen bij de Germanen?
- A aquaducten en filosofen
 - B burgerrechten en paardrijden
 - C democratie en republiek
 - D stammen en boerenleven

De tijd van monniken en ridders (500-1000)

3

Leerdoelen

- 3.1 Je kunt beschrijven hoe het christendom zich in Europa verspreidde.
- 3.2 Je kunt het ontstaan van de islam beschrijven.
- 3.3 Je kunt beschrijven hoe de islam zich verspreidde.
- 3.4 Je kunt de begrippen hofstelsel, leenstelsel en horigheid uitleggen.

Onderwerpen en begrippen

▪ monnik	▪ ridders
▪ kloosterorden	▪ kasteel
▪ monnikenwerk	▪ hofstelsel
▪ Bijbel	▪ leenstelsel of feodalisme
▪ kerk	▪ leenheer
▪ kerstening	▪ horige
▪ Bonifatius	▪ vazal
▪ Willibrord	▪ Karel de Grote
▪ romaanse kunst	▪ Frankische Rijk
▪ islam	▪ standen
▪ Koran	▪ terpen
▪ heilige oorlog	▪ Noormannen
▪ Mohammed	▪ Vikingen
▪ Mekka	▪ drakenschip

Jaartallen

476	einde West-Romeinse Rijk
500	Clovis eerste christelijke koning van de Franken
622	ontstaan islam in Mekka
632	dood Mohammed
689	komst Willibrord bij de Friezen